

Коник Г. В., магістр факультету менеджменту, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Величинський В. С., магістр факультету менеджменту, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Ефективний менеджмент якості – запорука конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства

Анотація. У статті розглянуто особливості забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції завдяки впровадженню та створенню ефективної системи управління якістю. Досліджено поняття конкурентоспроможності та якості. Зазначено, що сертифікація сприяє захисту вітчизняних виробників, дозволяє підтвердити якість продукції її конкурентоспроможність, та запобігає проникненню на ринок країни низькоякісної та небезпечної продукції. Проаналізовано основні технологічні процеси вирощування соняшнику та надано пропозиції щодо впровадження нової технології вирощування соняшнику, розглянуто ризики впровадження даної технології. Обґрунтовано необхідність впровадження та створення ефективної системи управління якістю продукції. Досліджено дії сільськогосподарського підприємства на шляху отримання домінуючих позицій у своїй галузі та доведено доцільність постійного контролю за якістю виробленої продукції. Основним резервом скорочення витрат виробництва соняшнику ТОВ «СГВП «Таборівське» визначено впровадження нової технології, що забезпечить високий урожай.

Ключові слова: конкурентоспроможність; технологія; ризик; менеджмент якості; соняшник; урожайність; економічна ефективність; сільськогосподарське підприємство.

Konyk Halyna, Master of the Faculty of Management, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Velychynskiy Vladyslav, Master of the Faculty of Management, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Effective quality management is the key to the agricultural enterprise competitiveness

Abstract. Introduction. The principal task of an agricultural enterprise in the market economy is to ensure the competitiveness and quality of products. This is made possible by the application of effective quality management, which determines the success of the enterprise, its financial stability, prestige and reputation.

Purpose. The main purposes of this article are proving the necessity of effective quality management, which is the ground for achieving the agricultural enterprise competitiveness and proving the feasibility of introducing a new technology of sunflower production.

Results. Modern conditions for the functioning of market relations dictate to the agricultural producer that the quality of production coincides or exceeds the expectations of consumers. Only then, the enterprise will be considered competitive. Achieving this goal becomes possible through the introduction and creation of an effective quality management system implemented through standardization and certification. Certification promotes the protection of domestic producers, confirms the quality of its products, and prevents the penetration of low quality and dangerous products into the market of the country. Agricultural enterprises must continuously monitor the quality of their products in order to obtain a dominant position in their industry. That is why, effective management is done the quality control of the products and work of the company in general. Sunflower is a highly profitable oilseed crop that produces high yields and, therefore, a high profit for the enterprise. To do this, you need to apply an effective sunflower cultivation technology. An advanced and effective technology of sunflower growing, which is cultivating Ukrainian farmers, is a continuous sowing. Unlike the traditional sowing technology in the dashed way, plants do not accumulate in rows, placing more evenly in order to feed, obtain light, moisture, nutrients. All these factors increase the yield by 3-5 centners per 1 hectare. This technology reduces the loss of moisture, as the leaves quickly cover the soil, thus plants stand heat better, which is especially important in the steppe regions.

Conclusions. Therefore, according to the calculations, it can be concluded that the crop capacity of sunflower grew by 9.9 centners per 1 hectare, with the introduction of a new sunflower growing technology - intensive continuous crop instead of the traditional one. In this case, the profit increased by 12841.01 UAH. This was due to the increase of productivity by 11888.55 UAH and by reducing production costs by 1 ha to 952.45 UAH. So, it is expedient to introduce this new technology, which will significantly improve the economic efficiency of production.

Keywords: *competitiveness; technology; risk; quality management; sunflower; crop capacity; economic efficiency; agricultural enterprise.*

JEL Classification: L 15; M 11; O 33; Q 12; Q 16.

Постановка проблеми. Головним завданням сільськогосподарського підприємства у ринкових умовах господарювання є забезпечення конкурентоспроможності та якості продукції. Це стає можливим завдяки застосуванню ефективного менеджменту якості, що визначає успішність діяльності підприємства, його фінансову стабільність, престижність та репутацію.

Україна є одним із найбільших світових виробників та експортерів насіння соняшнику і продуктів його переробки, вирощує 32% світового обсягу насіння соняшнику (13,3 млн т), виробляє 4,66 млн т соняшникової олії. За період з 1998 по 2016 рік виробництво зросло в 7-8 разів [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Всебічним дослідженням управління якістю та конкурентоспроможністю агропромислового комплексу займалися такі видатні зарубіжні та вітчизняні вчені як М. Портер, Д. Майєр, Й. Шумпеттер, Дж. Кейнс, Кросбі, Джуран, О. В. Мальцев, С. М. Кваша, Н. Л. Кузьмінська, В. Г. Андрійчук, В. В. Крестьянінова, І. І. Лукінов, В. П. Федоряк, В. Д. Гончаров, В. П. Заслонкін, П. Т. Саблук, Л. Г. Чернюк.

Формулювання цілей дослідження. Основними цілями даної статті є обґрунтування необхідності впровадження ефективного менеджменту якості, що є основою досягнення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства та доведення доцільності впровадження нової технології виробництва соняшнику.

Виклад основних результатів дослідження. Високоякісна сільськогосподарська продукція забезпечує підприємству певний рівень конкурентоспроможності на ринку. Кожен сільськогосподарський виробник має виявляти й проводити моніторинг своїх перспективних можливостей та загроз з боку ринку та конкурентів [2].

На думку Ткаченко [4] «Конкурентоспроможність товарів закладається ще на стадії проектування. У процесі виробництва матеріалізуються найважливіші (визначальні) елементи конкурентоспроможності виробів: якість і витрати. Моделювання та визначення рівня конкурентоспроможності продукції є необхідною передумовою для її продажу (реалізації) на відповідному ринку».

Пронкіна Л. І. [5] зазначає, що «конкурентоспроможність – це такі властивості товару, що характеризують ступінь відповідності його техніко-функціональних, економічних характеристик вимогам споживачів та визначають частку ринку, що йому належить. Серед цих властивостей якості продукції належить одне з пріоритетних місць. Отже, і якість, і

конкурентоспроможність товару – це його відповідність вимогам та потребам споживачів».

Отже, сільськогосподарським підприємствам, щоб отримати домінуючі позиції у своїй галузі, необхідно постійно слідкувати за якістю виробленої продукції [6]. Ефективний менеджмент в даному випадку полягає у ретельному контролі якості продукції та роботи підприємства в цілому.

Сучасні умови функціонування ринкових відносин диктують сільськогосподарському виробнику щоб якість продукції збігалася або перевищувала очікування споживачів, лише тоді підприємство вважатиметься конкурентоспроможним. Досягнення цієї мети стає можливим завдяки впровадженню та створенню ефективної системи управління якістю продукції, що здійснюється за допомогою стандартизації та сертифікації. Сертифікація сприяє захисту вітчизняних виробників, дозволяє підтвердити якість продукції її конкурентоспроможність, та запобігає проникненню на ринок країни низькоякісної та небезпечної продукції [6].

Якість сприймається різними людьми по-різному. Тим не менше, кожен розуміє, що має на увазі «якість». Кембріджський Університет [7] дає поняття якості як «ступінь досконалості». Однак це визначення має відносний характер. Остаточна оцінка належить споживачу, потреби якого повинні бути виконані й перетворені на вимірні характеристики продукту або послуги, а шляхи вимірювання та моніторингу характеристик якості повинні бути знайдені.

Це забезпечує постійне вдосконалення продукту чи послуги. Кінцевою метою є задоволення клієнта, що повинно принести прибуток для виробника або постачальника послуг.

Якщо відносини з клієнтом є тривалими, то надійність продукту відіграє важливу роль у розвитку цих відносин [7].

Гуру-дослідник якості Кросбі стверджує, що якість – це відповідність вимогам. Дане визначення передбачає наявність специфікацій та вимог вже розробленим. Але ж необхідно знайти відповідність цим вимогам [7].

Інше часто використовуване визначення надав Джуран: підкреслює важливість замовника, який буде використовувати продукт.

Едвардс Демінг визначив якість наступним чином: хороша якість означає передбачуваний ступінь однорідності та надійності з якісним стандартом, придатним для покупця [7].

Основна філософія всіх визначень однакова – узгодженість, відповідність, продуктивність і задоволення споживача. Якість – це ступінь ефективності, яка відповідає очікуванням. Це визначення дає мож-

лівість оцінити якість, використовуючи відносний показник [7].

Американське товариство якості (ASQ) [8] вважає, що якість позначає високу якість товарів та послуг, особливо для ступеня відповідності вимогам та задоволення замовників. Це визначення асимілює попередні та є найбільш повним його відображенням. Безпечність роботи передбачає її надійність – надійність вводить поняття невдачі й час до провалу.

Надійність – це ймовірність того, що система або компонент можуть виконувати її передбачувану функцію для заданого інтервалу в зазначених умовах. Якість та надійність близькі за значенням. Замовник вважає той товар якісним, якщо він надійний [7].

Соняшник – високорентабельна олійна культура, що дає високі урожаї та як наслідок одержання високого прибутку для підприємства. Необхідно ретельно обирати якісний посівний матеріал, для вирощування якого використовують гібриди, акліматизовані до умов певної області. Гібридні сорти соняшнику перевищують урожайність звичайних на 10-15%. Але якісних сортів, наявності вологи в ґрунті, дотримання термінів сівби та інших необхідних умов замало [9].

Вирощуючи соняшник відповідно до всіх правил, можна досягти значного доходу, оскільки для посіву потрібно від 5 до 10 кг насіння на 1 га, а урожайність з 1 га може досягати 25-30 центнерів [10]. Розглянемо основні технологічні процеси вироблення соняшнику в табл. 1.

Для отримання постійного урожаю та запобігання виснаження ґрунту слід дотримуватися сівозміни. Відомо, що соняшник необхідно повертати на своє місце не раніше, ніж через 8 років.

Його найкращими попередниками є бобові культури, кукурудза, пшениця.

Технологією, що може підвищити урожайність соняшнику на 20-30% є «технологія перехресного запилення». Комахи – запилювачі (наприклад бджоли), яких вивозять на поля з соняшником – один вулик на 1 га, переносять пилок й тим самим підвищують урожайність [11].

Ще одною передовою й дієвою технологією, що освоюють українські аграрії є суцільний посів. На

відміну від традиційної технології висіву пунктирним способом, рослини не скупчуються в рядках, розміщуючись більш рівномірно для живлення, отримання світла, вологи, поживних речовин. Усі ці фактори підвищують урожайність на 3-5 ц з 1 га. За цією технологією зменшується втрата вологи, оскільки листки швидко закривають ґрунт, тим самим рослини краще переносять спеку, що особливо важливо в степових регіонах [12].

Цікаво, що окрім підвищення урожайності «суцільний посів» дозволяє скоротити витрати часу на посів, догляд, виключає з технологічного ланцюга культивування, що і стає резервом зниження собівартості [12].

Також можна відмовитись від обробітку соняшнику засобами захисту рослин, адже листки закривають міжряддя та пригнічують ріст бур'янів.

Для використання цієї технології необхідно придбати жатку для комбайна, що показує менший відсоток втрат, але можливо використовувати зернові жатки з додатком для збирання соняшнику.

Снігурівщина сьогодні – це сільськогосподарський край, який славиться високими врожайми, сучасними технологіями та переробкою сільгосппродукції.

Згідно агрокліматичному районуванню район відноситься до засушливих регіонів області, які характеризуються помірно-континентальним, сухим кліматом. Характерно: тривале, жарке, мало дощове літо, коротка тепла осінь, коротка малосніжна зима, рання, тепла, коротка весна. Пересічна температура повітря січня -3,6°C морозу, липня - +29 °C тепла. Абсолютний максимум +47°C, абсолютний мінімум - 28°C. Тривалість без морозного періоду 227 днів. Отже, розташування ТОВ «СГВП «Таборівське» є сприятливим для вирощення зернових, технічних культур.

Основним резервом скорочення витрат виробництва соняшнику повинно стати впровадження нової технології, що забезпечить ТОВ «СГВП «Таборівське» високим урожаем. Саме тому для досягнення високого рівня конкурентоспроможності Товариство з обмеженою відповідальністю «Сільськогосподарське виробниче підприємство «Таборівське» Снігурівського району повинно впроваджувати новітні більш ефективні технології.

Таблиця 1 Характеристика основних технологічних процесів виробництва соняшнику в ТОВ «СГВП «Таборівське» Снігурівського району

Основні технологічні процеси	Комплекс робіт	Строки	Знаряддя праці	Виконавці
Основний обробіток ґрунту	Лущення стерні на глибину 6-8 см; глибока оранка поля на 25 см, при сильній засміченості землі азотом – на 30 см	В осінній час (через 2-3 тижні появи розеток багаторічників); через 2 тижні після лущення.	Дискові знаряддя, багатолемішники, важкі дискові борони, культиватори.	Тракторно-рільнична бригада (Тракторист-машиніст)

Продовження табл. 1

Внесення добрив	Внесення азотних та фосфорних добрив, додатково вносять калій. Комплексні добрива (15 кг діючої речовини на 1 га.)	З осені, навесні	Трактор, СЗУ-20, УТМ-30, Машина ПРТ-16, ПРТ-10, МТО-12, навантажувачі, сівалки.	Тракторно-рільнична бригада (Тракторист-машиніст)
Передпосівний обробіток ґрунту	Боронування, якщо потрібно вирівнювання шлейфами, культивування на глибину 8 см	При досягненні фізичної стиглості ґрунту	Трактор в агрегаті з боронами	Тракторист-машиніст
Сівба	Обробка насіння гербіцидами. Сіють соняшник пунктирним способом з шириною міжрядь 70 см на глибину 6—8 см — сортів і 4—6 см — гібридів	Прогрівання ґрунту на глибині 10 см до 10—12°C. Окреме поле - 1—2 дн. Господарство - 4-6 дн.	Гусеничні тракторив агрегаті з сівалками точного висіву	Тракторно-рільнична бригада (Тракторист-машиніст)
Догляд за посівами	Боронування до і після появи сходів, обприскування посівів	Через 5—6 днів після сівби, коли проростки соняшнику ще на глибині, при якій зуби борони їх не пошкоджують, а бур'яни у фазі «білої ниточки»	Трактор, Культиватор (середні зубовидні борони; широкозахватні агрегати); авіаобприскувачі	Тракторно-рільнична бригада (Тракторист-машиніст)
Збирання врожаю	Збирання, очищення насіння на току протягом дня та підсушення до вологості 12%	При вологості зерна 9-10%	СК-5 Нива, Дон-1500, Джондір, Бізон.	Тракторно-рільнична бригада (Комбайнер), Контролер

Джерело: побудовано авторами з використанням [3]

Кожна прогресивна технологія має свої ризики (рис. 1).

Рисунок 1 – Ризики використання технології «суцільний посів»

Джерело: побудовано автором з використанням [11]

В аграрному підприємстві у 2019 році планується запровадження нової технології вирощування соняшнику — суцільний посів. Така новітня технологія дозволяє досягати урожайності соняшнику на 15-25% вище, ніж результат посівів з шириною міжряддя 70 см - звичайна технологія. Також значно знижується виробничі витрати на 10-15%.

Отже, за проведеними розрахунками можна зробити висновок про те, що урожайність соняшнику

зросла на 9,9 ц з 1 га при запровадженні нової технології вирощування соняшнику – суцільний посів замість традиційної. При цьому прибуток зріс на 12841,01 гривень.

Це відбулось шляхом зростання урожайності на 11888,55 грн та зниження виробничих витрат на 1 га на 952,45 грн Тому доцільним є впровадження даної нової технології, що дозволить значно покращити економічну ефективність виробництва.

Таблиця 2 Розрахунок економічної ефективності впровадження нової технології в ТОВ «СГВП «Таборівське» Снігурівського району

Показники	Традиційна технологія	Нова технологія
Урожайність соняшнику, ц з 1 га	39,5	49,4
Виробничі витрати на 1 га, грн на 1 га	29721,38	25263,18
Ціна реалізації 1 ц насіння соняшнику, грн	848,86	

Джерело: розраховано автором з використанням даних статистичної та фінансової звітності ТОВ «СГВП «Таборівське» Снігурівського району Миколаївської області

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства в ринкових умовах господарювання стає можливою лише тоді, коли продукція відповідає вимогам якості та певним очікуванням споживача. На шляху отримання домінуючих позицій сільськогосподарський виробник зобов'язаний впроваджувати в діяльність свого підприємства ефективний менеджмент якості, що є основою досягнення конкурентоспроможності.

Не менш важливою є технологія виробництва продукції, що значно впливає як на якісні показники підприємства, так і на кількісні.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Сільськогосподарське виробниче підприємство «Таборівське» Снігурівського району планує запровадження нової технології вирощування соняшнику — суцільний посів. За проведеними розрахунками можна зробити висновок про те, що урожайність соняшнику

при запровадженні нової технології вирощування (суцільний посів замість традиційної) зростає на 9,9 ц з 1 га. При цьому прибуток зростає на 12841,01 грн, чому сприятиме зростання урожайності (11888,55 грн) та зниження виробничих витрат на 1 га (952,45 грн)

Дана технологія має не лише переваги, але й недоліки. Це і небезпека вилягання стебел рослин, жорсткі вимоги до техніки, посівного матеріалу та гербіцидів, необхідність використання спеціальних низькорослих сортів та витримка глибини закладання рослин. Проте, дотримуючись усіх необхідних вимог можна досягнути високих результатів, що значно перевищать усі ризики.

Тому, вважаємо, що впровадження даної технології дозволить значно покращити економічну ефективність виробництва та якість виробленої продукції, а тим самим підвищити конкурентоспроможність підприємства.

Література:

1. Пропозиція [Електронний ресурс] // Головний журнал з питань агробізнесу, 2018. – Режим доступу: <http://propozitsiya.com/ua/rinok-sonyashniku-ukrayina-ta-svit>.
2. Заруцький І. Д. Управління якістю продукції і конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств південно-східного регіону України / І. Д. Заруцький, М. М. Кальченко, Н. С. Клименчукова // Інноваційна економіка. Серія «Маркетинг і ринкові відносини». – 2014. – №5. – С. 217 -221.
3. Сучасні технології вирощування соняшника [Електронний ресурс] // Elita Agro. – Режим доступу: <https://elitaagro.com/ua>.
4. Ткаченко А. Конкурентоспроможність продукції як інструмент ефективного управління / А. Ткаченко, П. Гончарук // Вісник економічної науки України. – 2012. – № 2 (22). – С. 159-165.
5. Пронкіна Л. І. Конкурентоспроможність та якість продукції підприємств: взаємозв'язок змісту та управління [Електронне джерело] / Л. І. Пронкіна // Економічна теорія та право. – 2015. - № 3 (22). – С. 36-45.
6. Зайцева Л. О. Якість продукції – необхідна передумова конкурентоспроможності підприємства / Л. О. Зайцева // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 9 (159). – С. 196-200.
7. Чандрупатла Т. Р. (Chandrupatla, 2009) Quality and Reliability in Engineering [Електронне джерело] / Т. Р. Чандрупатла (Chandrupatla) // Cambridge University Press. – 2009. – С. 305. – Режим доступу: https://assets.cambridge.org/97805215/15221/excerpt/9780521515221_excerpt.pdf.
8. Американське товариство якості (ASQ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://asq.org/>.
9. Хімія з глибин землі на користь ґрунту, клітини та рослини [Електронний ресурс] // Агробізнес сьогодні. – Режим доступу: <http://agro-business.com.ua/2017-09-29-05-56-43/item/10483-khimiia-iz-hlybyn-zemli-na-koryst-gruntu-klitiny-ta-roslyni.html>.
10. Gunasekaran, A. Subramanian, N. and Ngai, W. T. (2018). "Quality management in the 21st century enterprises: Research pathway towards Industry 4.0", *International Journal of Production Economics*. <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2018.09.005>.
11. Перетятко І. В. Економічна ефективність виробництва соняшнику в сільськогосподарських підприємствах України / І. В. Перетятко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2013. – № 2. – С. 175-179.
12. Суцільні соняхи: як нова технологія посіву може збільшити врожайність [Електронний ресурс] // Agravery. – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/sucilni-sonahi-ak-nova-tehnologiya-posivu-moze-zbilshiti-vrozajnist>.

13. Rusu, C. (2016). "From Quality Management to Managing Quality", *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, vol. 221, pp. 287-293. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.05.117>.

References:

1. Proposal - Main magazine on agribusiness (2018), "Sunflower market: Ukraine and the world", available at: <http://propozitsiya.com/ua/rinok-sonyashniku-ukrayina-ta-svit> (Accessed 01 October 2018).
2. Zarutskyi, I. D. Kalchenko, M. M. and Klymenchukova, N. S. (2014), "Product quality management and the competitiveness of agricultural enterprises south-eastern region of Ukraine", *Innovacijna ekonomika. Serija "Marketyng i rynkovi vidnosyny"*, vol. 5. pp. 217 -221.
3. Elita Agro (2018), "Modern technologies of growing sunflower" available at: <https://elitaagro.com/ua> (Accessed 01 October 2018).
4. Tkachenko, A. and Ghoncharuk, P. (2012), "Competitiveness of products as an instrument of effective management", *Visnyk ekonomichnoji nauky Ukrainy*, vol. 2 (22), pp. 159-165.
5. Pronkina, L. I. (2015). "Competitiveness and quality of products of enterprises: the interrelation between the sense and management", *Ekonomichna teorija ta pravo*, [Online], vol. 3 (22), available at: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/3-36-45.pdf> (Accessed 01 October 2018).
6. Zajceva, L. O. (2014). "Product quality as a necessary prerequisite for enterprise competitiveness", *Aktualjni problemy ekonomiky*, vol. 9 (159), pp. 196-200.
7. Chandrupatla, T. R. (2009), "Quality and Reliability in Engineering", *Cambridge University Press*, [Online], available at: https://assets.cambridge.org/97805215/15221/excerpt/9780521515221_excerpt.pdf (Accessed 01 October 2018).
8. ASQ – The Global Voice of Quality (2018), "The Global Voice of Quality", available at: <https://asq.org/> (Accessed 01 October 2018).
9. Agribusiness today (2018), "Chemistry from the depths of the earth in favor of soil, cell and plant", available at: <http://agrobusiness.com.ua/2017-09-29-05-56-43/item/10483-khimiia-iz-hlybyn-zemli-na-koryst-gruntu-klityni-ta-roslyni.html> (Accessed 01 October 2018).
10. Gunasekaran, A. Subramanian, N. and Ngai, W. T. (2018). "Quality management in the 21st century enterprises: Research pathway towards Industry 4.0", *International Journal of Production Economics*. <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2018.09.005> (Accessed 01 October 2018).
11. Peretjatjko, I. V. (2013), "Economic efficiency of sunflower production in agricultural enterprises of Ukraine", *Visnyk Poltavskojj derzhavnoj agharnoj akademiji*, vol. 2, pp. 175-179.
12. Agravery (2018), "Solid sunshine: how new sowing technology can increase yields", available at: <http://agravery.com/uk/posts/show/sucilni-sonahi-ak-nova-tehnologia-posivu-moze-zbilsiti-vrozajnist> (Accessed 01 October 2018).
13. Rusu, C. (2016). "From Quality Management to Managing Quality", *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, vol. 221, pp. 287-293. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.05.117> (Accessed 01 October 2018).

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License